

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Harjutuste kogu nr 7

Hea õpetaja!

Käesolev harjutuste kogu on seitsmes Eesti Ajalehtede Liidu välja antud õppematerjal sarjast «Ajaleht koolitunnis». See on mõeldud ennekõike põhikooli vanemate klasside ja gümnaasiumi õpilastele.

Küllap satub ajaleht aeg-ajalt ikka koolitundi. Maailmas toimub iga päev suur hulk eri sündmusi, mis kõneainet pakuvad. Nii mõnigi neist on otseselt või kaudselt seotud ka kooliga või konkreetselt mõne aine õpetamisega. Loomulikult on infoväljal palju neidki uudiseid, mis puudutavad nii õpetajat ja õpilast kui inimesi selliste sõnumite esiletoomine klassis on sama oluline kui ainekohaste uudiste käsitlemine.

Nii head ja uued kui meil praegu koolis kasutatavad õpikud ka ei ole, ei jõua nad siiski kaasas käia kõigi sündmustega. Näiteks ei saa veel õpikutest lugeda Eesti kuulumise kohta Euroopa Liitu ja NATOsse. Siinkohal tulevad appi ajalehed, mis vahendavad iga päev uusi teateid nii kodu- kui ka välismaalt.

Selle harjutustekogu peamine eesmärk ei ole õpetada noori ajakirjanikeks ja treenida neid eri ajakirjandusžanrites kirjutama. Pigem peaksid harjutused panema noore lugeja mõtlema. See eeldab kriitilise lugemise harjutamist, et õpilased oskaksid ka kahelda avaldatus ega laseks endaga meediatekstide kaudu manipuleerida. Eelkõige peaksid harjutused julgustama noori oma arvamust välja ütlema.

Harjutused koostas põhiosas Fr. Tuglase nimelise Ahja keskkooli meediaõpetaja ja Tartu Ülikooli doktorant Kadri Ugur. Nii mõnigi tema koostatud harjutustest käsitleb eelarvamusi ja stampe meedias ja meis endis.

Et tänapäeva noorte põhiliseks meediumiks on arvuti kõrval kindlasti televiisor, siis on kogus ka paar harjutust, mis suunavad õpilasi kõrvutama teleuudist ajaleheuudisega. Need harjutused koostas Postimehe toimetaja Epp-Mare Kukemelk. Vene keelde pani harjutused nädalalehe MK Estonia ajakirjanik Vitali Belobrovtsev.

Siin kaante vahel olev harjutuste kogu ja Ajaleheleht valmisid koostöös Integratsiooni Sihtasutusega.

Eesti Ajalehtede Liit loodab, et ajalehe kasutamisega koolitunnis kasvavad laste huvi ja ka teadmised ühiskonnas toimuva vastu, nende lugemistase ning kodanikualgatus.

Julget pealehakkamist!

EALL

Tagasiside ja küsimused: Kadri.Ugur@ut.ee, Epp-Mare.Kukemelk@postimees.ee

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Eelarvamused ja stambid meedias Stambid meis endis

Meediatekstidest võib sageli leida teatavaid stereotüüpe ja eelarvamusi. Nende kaudu tekitatakse lugejas-vaatajas arvamusi ja hoiakuid, mis ei ole faktidega kaetud. Stereotüübid ja eelarvamused ilmnevad sõnavalikus, kehakeeles, pildi kasutamises jms. Sageli arvab eelarvamusest lähtuv ja seda süvendav ajakirjanik ise, et ta on täiesti neutraalne.

Tehke kindlaks, millised eelarvamused valitsevad teie klassis. Alustage individuaalse tööga.

Pange kirja viis sõna (mis tahes sõnaliigist), mis tulevad teile meelde seoses järgmiste märksõnadega: moslem, blondiin, poliitik, lätlane, venelane. Moodustage 3-5-liikmelised rühmad ja vaadake, millised iseloomustavad sõnad korduvad. Seejärel kirjutage tahvlile need sõnad, mis korduvad vähemalt kahes rühmas.

Arutlege: millest on need sarnasused tingitud? Kas ja kuidas esinevad need stereotüübid näiteks tänase päeva ajalehtedes kasutage nt lehtede internetiväljaandeid!

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Tegijad ja tegevus

See harjutus on sooritatav paariti nt koduse ülesandena, töö tegemiseks sobib nii raamatukogu kui ka interneti otsingumootorid.

Kirjutage välja 20 pealkirja ühel valitud teemal (nt autoõnnetused, Iraagi sõda, võimuvõitlus Tallinnas, presidendivalimised USAs vms). Leidke pealkirjadest alus ja öeldis.

Arutlege: kes teeb mida? Kui neutraalseks hindate te pealkirja stiili? Millises suunas võib pealkiri lugejat mõjutada: teemat tõsiselt võtma, seda naljaks pidama, teemale keskenduma, sellest üle libisema...? Mis võib põhjustada toimetuse sellise mõjutamissuuna?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Vahetame pooled

See harjutus sobib sooritamiseks väiksemas rühmas.

Valige üks lühiuudis, mis kajastab mõnd rahvuslikku või usulist konflikti. Kirjutage see ümber, vahetades osaliste nimed ja/või tegevuskohad omavahel (nt lause Soomes tegutseb islami äärmusrühmitus näeks uuel kujul välja Islamimaades tegutseb soomlaste äärmusrühmitus). Tegusõnad ja omadussõnad jäägu oma kohale. Lugege ümberpööratud tegelaste/tegevuspaikadega uudised klassis ette.

Arutlege: miks tunduvad uued tekstid kummalised? Mis ajab naerma, mis tekitab viha, mis paneb mõtlema?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Kas ajaleht esindab elu?

Harjutuse tegemiseks on igal rühmal vaja kas üht ajalehte või üht internetiühendusega arvutit.

Sirvige leht otsast lõpuni läbi ja analüüsige pealkirju (vajaduse korral ka juhtlõike) ning märkige endale ära, kes on pealkirjade tegelased: mitu meest, naist, eestlast, venelast, last, noort, keskealist, vana, puudega, linlast, maaelanikku, ... pealkirjades ette tuleb?

Võrrelge seda Eesti sotsiaaldemograafilise struktuuriga (andmeid võite leida näiteks Statistikaameti koduleheküljelt, vajaduse korral aitab ühiskonnaõpetuse õpetaja). Mil määral kattub teie tehtud statistika riigi üldise elanikkonna struktuuriga? Millised rühmad on ühe päeva lehtedes täiesti esindamata? Millise tulemuse said teised rühmad?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Uudisväärtuslikud piirkonnad?

Selleks, et määrata kindlaks, millisest sündmusest saab uudis, on välja töötatud uudisväärtuse kriteeriumid: uudsus, värskus, mõjukus jne. Siiski ei tõuse uudisväärtuslikud sündmused iseenesest esile need on inimeste välja valitud ja aktsentueeritud.

Uurige ajalehte: kas selles on uudiseid kõigist lehe levipiirkondadest (nt maakonnalehe puhul kõigist valdadest)? Vaadake ka välisuudiseid: milliseid riike neis mainitakse ja millistest riikidest pole nädalate jooksul ainsatki uudist.

Arutlege, millest võiks olla tingitud see, et uudisväärtuslikke sündmusi leitakse ainult teatud piirkondadest. Milliseid ettepanekuid teeksite toimetusele olukorra muutmiseks?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Maailm lehefotodel

Jagage klass kahte, nelja või kuude rühma. Tarvis läheb vähemalt üht päevalehte igale rühmale, kääre, liimi ja paberit.

Pooled rühmad lõikavad oma ajalehest välja meeste, pooled naiste fotosid.

Uurige oma rühma fotosid, püüdke neid rühmitada ja iseloomustada.

Kirjutage töölehele mõtteid ja assotsiatsioone, mis fotosid vaadates tekivad. Töö lõpetage vastavalt fantaasiale: kleepige piltidest kokku kollaa , koomiks või fotoreportaa , pealkirjaks «Naine/mees ajalehes».

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Ühetaoline informeeritus

Võrrelge ühe päeva eestikeelseid ja venekeelseid lehti.

Milliseid sarnasusi ja erinevusi märkate?

Arutlege: milliseid tagajärgi võib endaga kaasa tuua see, kui eri keelt kõnelevad grupid saavad erinevat informatsiooni? Milliseid muudatusi tahaksite kummagi ajalehe sisus ette võtta?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Võrdne ja erapooletu uudis

Toimus kujutletav korvpalliturniir, kus osalesid teie kooli, naabruses oleva teise õppekeele kooli, ühe Stockholmi kooli ja ühe Kuala Lumpuri kooli võistkond.

Fantaseerige, milline oli turniiri tulemus, ja kirjutage selle kohta uudis.

Võrrelge oma tulemust teiste rühmadega: kui teie oletus turniiri tulemuse kohta langeb kokku, siis on siin arvatavasti tegu mõne eelarvamusega. Millisega küll? Uurige algul enda ja siis ka teiste rühmade tööd: kas olete olnud kõigi osapoolte suhtes neutraalsed?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Meediatekst kui valik

Ükski meediasõnum ei kajasta elu sellisena, nagu see kogu oma mitmekesisuses on. Ajakirjandus toob lugejani alati valiku sündmustest, nende põhjustest ja osalistest. Teksti looja teeb valikuid teksti sisu, stiili, rõhuasetuste jpm kohta. Seetõttu on oluline, et ka teksti lugeja oskaks meediateksti näha kui valikute tulemust, mitte kui «elu ennast».

Kasutage üht hiljutist sõnumit, milles võib aimata konflikti olemasolu (selle võiks kodus valmis otsida) see on teie esimene valik. Leidke kõik osapooled, keda selles tekstis on nimetatud, ja kirjutage välja, millised nende ütlused on tekstis sõnaselgelt olemas.

Seejärel fantaseerige: mida nad veel ajakirjanikule rääkida võisid ja mille nad hoopis enda teada jätsid? Millised põhjused olid neil sellise valiku tegemiseks? Millist muljet soovisid eri osalised sündmusest jätta? Soovi korral võite oma fantaasiale tuginedes kirjutada alternatiivse teksti, kus kasutate peamiselt seda infot, mille ilmunud teksti autor on kõrvale jättnud.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Mis jääb meelde?

Õpetaja või üks õpilastest loeb ette ühe uudise tänasest ajalehest soovitavalt sellise, millega õpilased veel kokku puutunud ei ole.

Õpilaste ülesanne on pärast kuulamist panna vabas järjekorras kirja võimalikult palju detaile. Seejärel loetakse tekst veel kord ette ja õpilased võivad oma märkmeid pärast kuulamist täiendada. Järgneb arutelu väikerühmas, kus valitakse meeldejäänud detailidest viis kuni seitse, mida rühmaliikmed peavad olulisemaks. Nende valitud faktide põhjal koostab rühm lühikokkuvõtte, mis klassis ette loetakse.

Kui erinevad on lühikokkuvõtete tekstid? Miks jäävad inimestele meelde erinevad asjad? Arutlege!

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Leia olemuslood!

Ühele nähtusele, isikule või sündmusele pühendatud pikemat ajaleheteksti nimetatakse olemuslooks ehk *feature*'ks.

Otsige olemuslugusid viimase nädala ajalehtedest ning püüdke sõnastada olemusloo tunnuseid: pikkus, stiil, kasutatud infoallikad, illustratsioonid jne.

Valige välja olemuslugu, mis teile kõige rohkem meeldib, ja kirjeldage seda klassikaaslastele!

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Olemuslugu algab probleemist

Siin on üks Delfi noortefoorumis ilmunud tekst (muutmata kujul):

Mis on saanud seadusest et esmaspäevaks õppida anda ei tohi?Kle kas ainult mina arvan nii või on õpetajad enne veerandi lõppu hulluks läinud.minu koolis vähemalt küll. Mul on esmaspäeval 7 tundi Kirjandus, Eestikeel, Kehaline, geograafia, saksakeel, bioloogia ja klassijuh .Ja neist viies on mul vähemalt midagigi õppida näiteks saksas 15 lauset kirjalikult pähe, bioloogias esimese 40 lehe peale töö jne. Ainuksed ained milles õppida ei ole on Kehaline ja klassijuh. ON see normaalne. Ja ärge akake kirjutama et ma tunnis niisama istun ja logelen et ma midagi ei oska see ei ole nii ma üritan aru saada aga ikka pean õppima .

Probleem on ehtne ja ilmselt annaks ainet ühe korraliku OLEMUSLOO kirjutamiseks. Olemuslugu (feature) on pikem ja põhjalikum artikkel, milles avatakse mingi nähtuse olemust ja tausta. Uurige esmalt, kuidas on lugu nädalavahetuse kodutöödega teie kooli eri klassides.

Intervjueerige õpilasi ja õpetajaid ning kujundage välja oma arvamus. Seejärel kirjutage oma arvamuse ja kogutud andmete põhjal olemuslugu nt koolilehte või kooli koduleheküljele.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Olemuslugu algab inimesest

Portree on üks olemusloo variante.

Tutvu viimasel ajal ilmunud portreeartiklitega ning uuri, millist infot neis on kasutatud.

Vali oma lähikonnast üks inimene, kellega lehelugejatel sinu arust oleks tore tutvuda: klassikaaslane, pereliige, sõber, trennikaaslane, muusik... Intervjueeri teda ning tema lähikondseid ning kirjuta temast portree!

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Lugejakiri

Uuri, millist pisiinfot sinu lemmikajalehes leidub: õnnitlused, ostu-müügikuulutused, surmakuulutused, teated, töökuulutused, spordistatistika, börsiteated jms. Oletagem, et sinu arvates on mõni oluline rubriik puudu; see võib olla näiteks sinu linnaosa bussigraafik, info sind huvitavate spordiürituste kohta vms.

Kirjuta lugejakiri, milles väljendad oma soovi ja põhjendad, miks selline info ajalehes vajalik oleks. Allkirjasta lugejakiri korrektset.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Arvamusest arvamuseni

Enamik Eestis ilmuvaid ajalehti üllitab aeg-ajalt arvamused artikleid. Vali üks hiljuti ilmunutest ning loe see mitu korda põhjalikult läbi. Mõtle enda jaoks selgeks, mida tahab artikli autor öelda, milline on tema seisukoht. Kas sa oled sellega nõus? Võib-olla tunned, et autor on mõne olulise aspekti tähelepanuta jättnud.

Kirjuta arvamust selle artikli kohta, juhi tähelepanu autori arutluskäigu nõrkadele külgedele ning esita sõnaselgelt oma arvamus antud teemal.

NB! Pea meeles, et ka siis, kui artikkel/autor sulle ei meeldi, tuleb vastusartiklis jääda viisakuse piiridesse. Abiks võiks sulle olla seegi, et arvamust (essee) on oma ülesehituselt väga sarnane arutleva kirjandiga. Jõudu tööle!

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Osapooled ja allikad

Valige välja üks uudis, mille teema teile oluline tundub. Pange kirja kõik need, keda see uudis puudutab, niihästi need, kes on uudises mainitud, kui ka need, keda nimetatud pole. Seejärel märkige ära, milliseid allikaid on uudise kirjutamiseks kasutatud: loetlege nii suulised kui ka kirjalikud, otsesed kui kaudsed, identifitseeritud ja ka anonüümsed allikad.

Arutlege, kes uudise osapooltest oleks veel võinud olla allikaks. Kuidas oleks temalt saadud info võinud muuta uudise fookust?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Kõrvalmaterjal

Eriti oluliste või spetsiifilist ainevaldkonda puudutavate uudiste puhul kasutatakse ajalehtedes sageli kõrvalmaterjale: personifitseeritud arvamusi, teabegraafikat, kommentaare, definitsioone vms.

Leidke vastavaid näiteid tänasest ajalehest! Võrrelge põhiloo ja kõrvalmaterjali esitusviisi paberajalehes ja veebiväljaandes! Seejärel valige lehest üks lihtsamalt esitatud uudis ja arutlege, millist kõrvalmaterjali selle juures võiks kasutada. Kust leiaksite vajaliku info, milliseid allikaid kasutaksite?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Jälgi autorit!

Leia ajalehest või võrguväljaandest ühe autori kümme järjestikust artiklit.

Võrdle ja kõrvuta neid ning püüa vastata järgmistele küsimustele: Milliseid teemasid ja eluvaldkondi ajakirjanik käsitleb? Millistel neist on ta rohkem «kodus»? Milline anr on talle omane? Milliseid stiilivõtteid ta kasutab? Mida märkate tema allikakasutuse kohta?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Lehetutvustus

Valige raamatukogust, lehekioskist või internetist mõni selline ajaleht, millega te pole seni kokku puutunud. Tutvuge lehega ning valige sellest välja kolm-neli olulisemat teemat.

Kirjutage valitud artikleid kasutades lehetutvustus, mille ettelugemine nt raadios ei kehtaks kauem kui 90 sekundit.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Anonüümsus ajalehes

Oma nime all esinemine on demokraatlikus riigis loomulik, kuna kedagi ei mõisteta tema arvamuse avaldamise pärast hukka ega kiusata taga. Anonüümkirja isegi ei loeta, ammugi ei vaevuta sellele vastama. Eesti interneti-kommentaariumid on aga valdavalt anonüümsed, järjest sagedamini leiame ka ajalehtedest allkirja asemel nimetähti.

Valige paberlehest või kommentaariumidest viis anonüümset ja viis nimega (või nime ja meiliaadressiga) varustatud kommentaari, lugejakirja või arvamust. Võrrelge neid järgmistest aspektidest: asjakohasus, stiil, tolerantsus, viisakus, oma arvamuse põhjendatus. Ilmselt leiate kaks üsna erinevat suhtlusstiili.

Arutlege: kas eelistaksite elada anonüümses või «nime ja näoga» maailmas? Miks tunnevad inimesed vajadust kirjutada anonüümseid kirju ja kommentaare meediaväljaannetesse? Kuidas kajastab see meie ühiskonna olukorda?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Tutvu ja uuri ajalehte

Muretssege õpetaja abiga klassi mõned päevalehed, nädalalehed või oma maakonna ajalehed. Kui sul koju ajalehte pole tellitud, võid eri lehti osta, laenata raamatukogust või laenata ka mõnelt tuttavalt või sõbralt, kes on lehe juba läbi lugenud. Loetelu Eestis ilmuvatest ajalehtedest leiad ka Eesti Ajalehtede Liidu (EALL) koduleheküljelt www.eall.ee.

Võrrelge neid ajalehti ja iseloomustage neid eri aspektidest:

- kujundus piltide rohkus ja suurus, värvilisus, graafikud jne
- teemade valik pehmemad või kõvemad
- ilmumissagedus
- rubriikide nimetused
- arvamuskülje asukoht ja seal esindatud anrid – juhtkiri, repliik, kolumn, küsitlus, lugejakirjad, karikatuur jm

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Töökuulutus

Tutvuge ajalehtedes avaldatud töökuulutustega. Märkige töölehele, millist ajalehte ja mis kuu- ning nädalapäeva väljaannet uurite.

Pange tähele, millised on kandidaatidele esitatavad keelenõuded ja märkige need paberile üles. Seejärel tehke kokkuvõtte, mitut erinevat keelt mainiti ja mitmes kuulutuses.

Arutlege klassis, mitut keelt ja mis keeli täpsemalt peaks inimene oskama, et edukalt tööturul kandideerida.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Meediaarvustus

Ajalehtedes ilmuvad sageli ka arvustused meedia enda kohta. Need võivad olla meediatekstide arvustused, mõne uue ajalehe, ajakirja või portaali arvustused, aga ka raadio või telesaate arvustused.

Tutvuge esmalt mõne ilmunud meediaarvustusega. Näiteks võib meediaarvustuse leida Postimehe meedialeheküljelt. Seejärel vali ise mõni saade telest või raadiost ning kirjuta lühike meediaarvustus.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Uudistesaaide

Jälgi ühel õhtul Eesti Televisiooni (ETV) kanalilt venekeelset ja eestikeelset uudisteprogrammi «Aktuaalne kaamera». Saate algusajad otsi mõnes ajalehes trükitud telekavast või ETV koduleheküljelt internetis www.etv.ee.

Märgi mõlema uudistesaaite puhul üles, millise uudisega saade algas ehk mis oli põhiuudis. Kas põhiuudised erinesid? Millised olid teised uudistesaaites pikemat käsitlemist leidnud teemad? Kas venekeelses saates esines uudiseid, mida eestikeelne saade ei edastanud, ja vastupidi? Milliseid järeldusi võib uudistesaaite mõningasest võimalikust erinevusest teha?

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Ajaleheuudise ja teleuudise võrdlus

Hommikustes ajalehtedes on sageli kirjutatud samadel teemadel, millest võisid kuulda juba õhtustes uudistes. Harvad ei ole ka vastupidised näited, kus uudise nõ võtab üles televisioon õhtustes uudistes ja ajalehed hakkavad sellega tegelema järgmisel päeval. Mõnikord võib teema pikem käsitus ilmuda hoopis ülejärgmise päeva ajalehes.

Vaata ühel õhtul tähelepanelikult mõne Eesti telekanali uudistesaadet ja märgi lühidalt töölehele kõik käsitlemist leidnud teemad. Võrdle uudistesaaete teemasid samal päeval ilmunud ja järgmisel päeval ilmuvate ajalehtede teemadega.

Kui leidsid midagi ühist, loe antud artikkel läbi ja võrdle, mille poolest erines telesaate uudis ajaleheuudisest.

AjaleheLeht

K O O L I T U N N I S

Olulisim uudis

Selle harjutuse jaoks vajad ühte päevalehte. Vaata hoolega valitud ajaleht läbi ja kirjuta välja viie uudise või artikli pealkirjad, mis sind huvitasid. Reasta need, alustades sinu jaoks kõige olulisemast. Põhjenda oma valikut.

Kirjuta välja ka nende artiklite pealkirjad, mis sind ei huvita ja mida sina toimetajana ei oleks üldse avaldanud. Põhjenda oma valikut.

